

# Documents i històries que falsejaven la realitat. Descripcions i discursos, reals o no, per construir noves esglésies al segle XVIII

Anna Isabel Serra

## Com refer el passat monumental religiós de cada poble

Una de les necessitats més urgents que tenien les viles i les ciutats catalanes al llarg del segle XVIII era la de disposar dels seus temples parroquials en bones condicions constructives. Això volia dir que moltes de les viles catalanes, ja fossin grans o no, disposaven per a les seves funcions litúrgiques de temples aixecats a l'època medieval. I el pas del temps havia malmès els seus murs, les seves voltes i l'estructura general d'aquells monuments. Havien funcionat generosament durant segles, però al segle XVIII les seves mancances feien evident la necessitat d'un relleu.

L'estat de les esglésies es convertia en un problema que demanava solucions constructives, socials i econòmiques ràpides i duradores. Al llarg del segle XVIII, per tal de posar fil a l'agulla de les accions que calia emprendre per recuperar o refer de nou les esglésies, hi havia tot un protocol d'actuació ben conegut per tots els pobles i ciutats i per les autoritats que havien de permetre les posteriors reformes.

Abans d'aixecar un nou edifici calia fer un sondeig entre tots els habitants de cada indret per esbrinar quins d'ells estarien disposats a lliu-

rar una part de les seves collites per destinar-les a les obres de la possible nova fàbrica (o primer, si era el cas, de reparació parcial de l'edifici). Després vindrien les visites al notari per certificar els desitjos dels habitants dels pobles per afrontar el repte de construir un nou temple, després les consultes a l'arquebisbe per demanar els permisos corresponents i avisar-lo de les intencions del municipi, i més tard es buscava algun mestre de cases conegut per fer un plànol per la nova església. Un cop aprovats els plànols s'hauria de convocar una subhasta perquè hi acudissin els mestres més destres i experimentats en la construcció d'edificis parroquials i que oferissin les millors condicions econòmiques. Algunes viles se saltaven el pas de la notificació a les entitats artístiques superiors com la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando de Madrid si els nous edificis es bastien a les darreres dècades del segle XVIII; d'altres viles eren més políticament correctes i seguien els tràmits oficials reglamentaris. Però aquest breu article no vol seguir tots aquests passos complexos i lents; es vol quedar al principi d'ells.

Hi ha una diligència prèvia a totes les anteriors, molt poc estudiada i molt interessant; la descripció de la situació real en què es trobava un edifici. Evidentment, primer, s'havia de saber què és el que urgia fer a l'edifici; en alguns d'ells només calia adobar o recompondre algunes capelles o clivelles que havien aparegut i que tenien un fàcil arranjament. Quan els mals eren majors les solucions adoptades eren dràstiques; es demanava de fer un edifici de nova planta enderrocant i aprofitant els carreus i materials del vell temple que formarien part dels nous. Llavors cada persona que acudia a fer un reconeixement del monument ho feia des d'una visió d'expert que, més d'una vegada, amagava els seus interessos o objectius. Hi havia judicis que eren insalvables com quan es veia que un edifici podia caure damunt de la gent que hi acudia. El parer llavors no era subjectiu, sinó que mirava pels interessos de tothom; no podia ser d'una altra manera. És en aquest punt que els documents que parlen d'aquestes visures permeten una magnífica i substanciosa discussió sobre el paper que hi tenia cada participant. Els motius que es van usar per pressionar les autoritats, i la societat en general, per aconseguir les noves esglésies parroquials traspuen com era aquella i com podia organitzar-se de manera conjunta, quins valors feia servir per valorar-se a sí mateixa i què o qui trencava el seu rutinari funcionament quotidià. Aquestes avaluacions es veuran a continuació.

És clar que de motius insòlits i particulars n'hi ha tants com pobles que volien tenir una nova seu acompanyats i posicionats per les seves circumstàncies econòmiques, socials i geogràfiques. Cada poble té una història particular, en matèria de construcció d'esglésies, per aportar. Aquesta dada teòrica és més evident si es fa cas de les xifres que demostren com fou aquell moviment constructiu difícil de poder comprendre avui en dia. E. Perea indica que dels 110 pobles de l'arxidiòcesi el 47,27% correspondria a la construcció d'esglésies de nova planta, el 37,27% a acabaments dels temples i ampliacions i el 13,63% es destinava a la construcció d'ermites de nova planta.<sup>1</sup> És a dir, quasi la meitat d'ells va decantar-se per construir un edifici nou. Tot un veritable desafiament que se sumava als molts reptes, econòmics, socials i militars, que havia viscut la població catalana del segle XVIII.

## Motius del declivi dels vells temples parroquials

### La manca d'espai, primer problema

Les referències documentals d'aquella època són ben precises i clares, detallen amb força rigor els diversos problemes, d'abast molt ampli, que causava la manca de condicions dels seus temples als seus rectors i als seus fidels. Les dificultats barrejaven clàusules arquitectòniques, demogràfiques, litúrgiques, geogràfiques, climàtiques i d'enfrontaments socials, entre moltes altres.

Certament, la primera queixa era la dels mossens de cada lloc a l'hora de dir missa. En vista de l'elevat creixement de població al llarg del segle XVIII les esglésies medievals van quedar petites per acollir els fidels els dies festius. Per solucionar aquest problema en alguns llocs es deia missa dues vegades ja que la gent no hi cabia. La llista dels pobles que precisen que la seva població a l'arxidiòcesi de Tarragona havia crescut desmesuradament i, per tant, no cabria a les esglésies és molt llarga i recurrent. Des de Ca-

---

1. Eugeni PEREA SIMÓN, *Església i societat a l'Arxidiòcesi de Tarragona durant el segle XVIII*, Diputació de Tarragona, Tarragona, 2000, p. 113.

bra, el Catllar, Vilallonga, Vila-seca..., municipis grans i petits, tots van tenir el mateix problema, com va passar a molts altres indrets de Catalunya.

A Vilanova de Prades, el 1774, a l'hora de concordar (per pagar les despeses de l'església) la unió conjunta entre els veïns del poble i els receptors de delmes i primícies s'indica que tot el poble està d'acord en:

Que viendo aquellos vecinos la total estrechez y ninguna capacidad de la actual Iglesia Parroquial, por el excesivo aumento de vecinos que ha tomado proyectaron hacerla nueva, y capaz a su actual vecindario tomando antes la correspondiente venia y permiso de aquel Rdo. Arzobispo de Tarragona ...<sup>2</sup>

En una sol·licitud de l'alcalde i els regidors de l'ajuntament de Vila-seca de Solzina, del 10 de març de 1792, adreçada a la Corona d'Aragó, per exposar el seu projecte de construcció d'una nova fàbrica, s'especifica quin era el principal problema de l'edifici parroquial:

Que el número de vecinos de esta villa, así por su industria, como por el comercio que les facilita el Puerto de Salou ha aumentado desde el año de mil setecientos treinta y cinco en otro tanto de los que lo componian, contando en el día cerca de tres mil almas de comunión: Que consecuente con este notable aumento no pueden mayormente en los días de precepto de oír Missa en las fiestas principales del año de sus santos Patronos y Protectores asistir, ni caber en su Iglesia Parroquial única en dicha villa...<sup>3</sup>

Una vegada que un mossèn de Tarragona va anar al Pla del Camp (avui de Santa Maria) va afirmar davant dels regidors sobre l'església que: "estaba aquella bien guarnecida de ropas, pero lo que faltaba, era Iglesia".<sup>4</sup>

A l'any 1563 es demanava al decret *De invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum et sacris imaginibus*, proclamat pel Concili de Trento que s'havien de conservar les imatges de la Mare de Déu i dels sants, tot respectant-los i venerant-los. I aquesta premisa valdrà i s'aplicarà al llarg dels segles d'ençà Trento.<sup>5</sup>

---

2. Archivo Histórico Nacional (AHN), Consejos, legajo 22.602, març 1774, s/f.

3. AHN, Consejos, leg. 22.935, s/f.

4. AHN, Consejos, leg. 22.588, 10 novembre 1767, s/f.

5. Es seguien també, a l'hora de justificar la construcció de les esglésies els consells donats al llibre *Instrukiones fabricae et suppellectilis ecclesasticae* de Carlo Borromeo del 1577.

## La necessitat d'assistir als oficis religiosos

La llunyania de les cases habitades, sovint masies i cases disperses pel camp, als seus temples més propers feia que la gent no acudís a missa i es transformés en un greuge per als religiosos. A Tamarit els seus pocs habitants no anaven ni a missa, ni a complir amb els exercicis de pietat. Com deia l'arquebisbe Juan Lario el 2 de març de 1772:

(...) a excepción de los días del Patrón, Jueves Santo, cumplimiento de Parroquia y algún otro solemne, no asisten a la Iglesia, ni oyen al Párroco en todo el año de que se origina la falta de instrucción y temor de Dios, especialmente en la juventud careciéndose por otra parte de maestro de primeras letras sin esperanza de tener (...) por estar esparcidas por todo el término las casas, y mui distantes de la villa; fuera de esto, es sobre manera reparable el desconsuelo a que están expuestos los vecinos de no recibir los Santos Sacramentos, ni (...) en su último tranze la asistencia de su Párroco, lo que ha sucedido varias vezes, por no poder llegar el Cura a tiempo, así por la distancia como por los malos pasos, y otras ocurrencias improvisas, tanto de día, como en la noche".<sup>6</sup>

## Condicionants geogràfics i de situació dels temples

No només els rectors animaven a la població a construir un nou edifici sinó que els frares dels diverses ordes acudien als pobles i a través dels seus discursos feien veure la necessitat de disposar d'un temple en condicions.

Fou al Pla del Camp (Pla de Santa Maria) l'any 1754 quan els pares de Sant Vicent de Paul no van poder arribar a l'església (romànica, l'actual Sant Ramon de Penyafort) degut a que es trobava separada del poble i el camí es trobava ple de neu. Els anys 1757 i 1767, en els dies corresponents al diumenge de Quasimodo (primer diumenge després de Pasqua) dia en que el mossèn duia el viàtic als malalts, el vent li va trencar una barnilla del tàlem, i va haver de refer aquesta peça. De fet l'església romànica es devia trobar força aïllada del nucli antic del poble, per això convenia una nova església situada prop dels carrers antics de la vila.

---

6. AHN, Consejos, leg. 22.644, núm. 3, 26 febrer 1772, s/f.

La neu també va fer, a la mateixa població, que no es podés dur a l'església un cadàver, el qual es va quedar un dia i una nit en una capella que hi havia al poble.

La distància de l'església al nucli antic del Pla implicava també la poca devoció del veïnat. Això és el que diversos homes del Pla signaren davant de notari per explicar els problemes que generava tenir un edifici religiós distant de les cases del poble.

Un cop el mossèn del Pla del Camp no va poder portar el viàtic a un fidel per l'abundància de neu que hi havia al camí. Un prevere que es trobava al poble, Pere Romeu va haver d'aixecar-se a les dues de la nit a celebrar una missa i a consagrar una forma per portar-la al malalt, que moriria poc després.

La dispersió de les cases i la seva llunyania a les esglésies feia que els rectors no arribessin a temps de subministrar els sagraments als malalts. Així ocorregué durant anys a Tamarit. Encara que aquí la humitat arribava tant del mar com de la desembocadura del riu Gaià i això era un fet decisiu per anar malmetent la seva parroquia.<sup>7</sup>

### Problemes socials comuns a les viles

El dia 20 d'octubre de 1769 es va matar, al Pla, un contrabandista que en venia a salvar a un altre que els seus perseguidors havien fet presoner.<sup>8</sup> Dos més havien fugit, però després de dos dies van arribar al poble molts contrabandistes; tres d'ells van escalar el campanar de l'església per la nit per entrar a l'interior ja que dins hi havia tres persones que els havien perseguit. Es veu que els contrabandistes no van poder entrar a l'església ja que van trobar la porta del campanar tancada; el document especifica que al voltant del monument s'hi van quedar uns quants contrabandistes. Aquest problema ja era un argument suficient per tenir una església propera a tothom.

---

7. AHN, Consejos, leg. 22.644, núm. 3, 26 febrer 1772, s/f.

8. AHN, Consejos, leg. 22.588, 9 novembre 1769, s/f.

De la mateixa manera que es tenia por als contrabandistes existents als afores del poble, a l'interior calia tancar els portals del Pla perquè quan hi havia tropes allotjades a la vila, alguns soldats aprofitaven per fugir i deixar l'exèrcit.<sup>9</sup> Però aquest sistema que vetllava per no perdre soldats entorpia de nou la feina del mossèn. Quan aquest havia de dur el sagrament a algun fidel, ja que vivia separat del poble, havia d'anar de porta en porta per poder entrar a la part antiga. Curiosament en alguns punts catalans algunes viles aconseguiren de la Corona alguns privilegis fiscals i militars mentre s'aixecaven els seus temples parroquials.<sup>10</sup>

A Tamarit feien por un altre tipus de "bandolers". L'església, que no cal dir que es trobava en un deplorable estat, s'emplaçava a més a més vora el mar i sense tenir a prop algun tipus de protecció que la fes més segura. Així aquest aïllament i la manca de seguretat exposaven a l'església i a dues cases més properes: "a una invasión de moros, despoxo y saqueo, y aún cautiverio de los pocos que allí havitan".<sup>11</sup>

Val a dir que el lloc estava rodejat de llacunes, situades prop de la desembocadura del Gaià que causaven contínues malalties als habitants que vivien no gaire lluny. Poc a poc el lloc s'anà despoblant i la seva població anà a viure a Ferran o Altafulla, els punts més propers.

Quan des de l'interior de les esglésies es veia el cel

Els problemes més difícils de resoldre eren els tècnics. Tapar goteres, refer teulades, enrajolar de nou els terres i reconstruir allò que de vell s'havia fet malbé eren problemes de caire especialment econòmic. Resoldre aquestes qüestions podria ser relativament ràpid si és que hi havia diners procedents de rendes i obreries i altres fons. Però quan l'estat general de l'edifici amenaçava ruïna el millor era implicar a tot el poble per engegar una obra que era molt costosa des de tots els punts de vista.

---

9. AHN, Consejos, leg. 22.588, 10 novembre 1769, s/f.

10. Joaquim Maria PUIGVERT SOLÀ, "Qui pagava la construcció de les esglésies?", a *Història, Política, Societat i Cultura dels Països Catalans. Desfeta política i embranzida econòmica*, Enciclopèdia Catalana, vol. 5 (s. XVIII), Barcelona, 1995, p. 370.

11. AHN, Consejos, leg. 22.644, núm. 3, 26 febrer 1772, s/f.

Avui en dia ens pot semblar anecdòtic i fins i tot, inimaginable que de l'interior dels edificis se'n poguessin desprendre algunes parts o com diuen alguns relats, es pogués veure el sol per les seves esclotxes. Però, sens dubte, un dels esdeveniments més curiosos ocorria els dies en què els mestres de cases o les persones que tenien cura de l'església hi anaven a visitar-la o a fer-ne una supervisió. Era normal que caiguessin pedres del sostre o teules. Aquesta anòmala situació feia que els fidels s'animessin immediatament a trobar una solució per evitar mals majors. Per una banda no es dubta del que deien els mossens sobre el que veien però per l'altra segur que algunes d'aquestes experiències estaven planificades o estudiades per tenir un major efecte sobre les persones que s'hi trobaven. Era una manera de transformar una necessitat en una urgència. Un exemple molt clar el recollim de l'església de les Piles:<sup>12</sup>

Y fue que estando allí ciertos sugetos del pueblo que cuidan de los adornos se desplomó improvisadamente del arco, una piedra de bastante tamaño de peso, como una arroba y dió encima de la ara y mesa del altar; y muy poco faltó para caher sobre el sacario y copón donde está la reserva. Se extemece lalma de pensarlo, y con dolor recuerda esta memoria, con los recelos de que a la menor novedad, se mandará trasladar a otra iglesia con que ya no habrá que dudar del peligro y ruina que amenaza la primera. Para evitar tan fatales procuraron los suplicantes acomodar del modo que mejor se pudo la obertura quedó en el arco que de lo contrario habiéndose somovido, como es regular, las piedras y obra inmediata, era contingente mayor estrago en un edificio viejo y de las circuntacias dichas, que si empieza a desmoronarse, es segura la caída (...). Asi mismo se reparó la iglesia por la parte de adentro con paredes de piedra y cal y de afuera con puntales de madera y en esta conformidad se halla en la actualidad, entrando el sol por muchas paredes, que no son ventanas; expuesta a su última ruina

A Barberà de la Conca havia passat quelcom semblant, tal com ho indica Joan Fuguet.<sup>13</sup> En aquella església havien caigut, en poc temps, quatre vegades pedres del sostre amb l'evident malestar que generava entre els veïns aquell fet tant poc habitual. És clar que el temple feia més aviat por: "hallarse su iglesia parroquial en fatal estado con eminente peligro, y ruina de ella, por estar abierta su bóveda de un cabo a otro,

---

12. Arxiu Històric arxidiocesà de Tarragona (AHAT), Les Piles, Caixa 10, núm. 101. Carta del mossèn i regidors de les Piles a l'Arquebisbe, 30 abril 1779. Extret d'Anna Isabel SERRA MASDEU, *Acadèmia i tradició: Josep Prat i l'Arquitectura de la segona meitat del segle XVIII a la Diòcesi de Tarragona*, Tesi Doctoral Inèdita, UAB, Barcelona, 2004, pp. 47-48.

13. Joan FUGUET SANS, "Arquitectura religiosa del segle XVIII a la Conca de Barberà", a *Espitllera montblanquina*, núm. 25 (II), Montblanc, 1984, p. 19.



plumbar una de sus paredes collaterales con indecencia el Santísimo y expuestos a parecer en sus ruinas.”<sup>14</sup>

Al Rourell el 4 de febrer de 1765 va caure la teulada als mestres de cases i altres persones que els acompanyaven mentre en feien un reconeixement.<sup>15</sup> El 1723 ja havia caigut la volta del temple.<sup>16</sup>

La ja citada església de Tamarit ofería una pèssima visió al mateix arquebisbe:

El coro está enteramente cahído, los altares sin decencia, y casi sin uso por la humedad y salitre que los destruyen: el campanario, y una nave amenazan por instantes una fatal ruina, sin que se halle fuera de este riesgo la casa del párroco por estar unida a la fábrica de manera que es preciso tener en la casa del Curato los ornamentos, y vasos sagrados, todo lo que reconocí y ví por mí mismo en las dos visitas, que hecho de dicha Iglesia.<sup>17</sup>

En algunes ocasions es decideix enderrocar del tot l'església. A Cabra (avui del Camp) l'església amenaçava ruïna imminent. Per tal motiu, els documents indiquen que la van tirar del tot a terra.<sup>18</sup>

En una visita de l'arquebisbe de Tarragona a Figuerola realitzada al 1737 la situació de l'església era, també, controvertida i difícil d'entendre. Així es va encomanar als regidors de tenir-ne cura i deixar-la amb plena decència:

“ordenam y manam als Regidors, el que luego procuren posar en execució dita Obra de cubrir la Bóveda de la Iglesia, pera preservarla dels graves danys ocasiona el estar descubierta, com també emblanquinar-la peraque estiga ab la deguda y corresponent decència que deuen zelar tots els faels”.<sup>19</sup>

Cada edifici religiós tenia les seves mancances i problemes. Si no es podia tirar endavant la construcció d'una nova església s'intentava eixam-

---

14. Josep PORTA BLANCH, *Arreplec de dades per a la història de Barberà*, Ajuntament de Barberà de la Conca, 1984, p. 129.

15. Arxiu Històric Comarcal de Valls (AHCV), mns.1069 (Valls), 8 febrer de 1765, fol. 31v. Extret de SERRA, *Acadèmia i tradició*, pp. 48-49.

16. AHAT, Rourell, llig. 38, Problemes entre Rourell/Masó.

17. AHN, Consejos, leg. 22.644, núm. 3, 26 febrer 1772, s/f.

18. AHN, Consejos, leg. 43.228, núm. 59, 1786, s/f.

19. Arxiu Parroquial de Figuerola del Camp, Llibre de Visites, 6 juliol 1737.

plar per una banda o altra l'edifici, quan això no era possible es pensava en afegir alguna nova capella que solucionés la manca d'espai del monument. A Lilla es va voler ampliar l'església per diversos llocs: "allargar la iglesia del mateix lloc i fer una capella a cada costat y per lo devanter".<sup>20</sup> A l'agost de 1767 l'estat de l'edifici no era afalagador. En una visita pastoral es va demanar a l'ajuntament que: "se labe y componga la pared izquierda de dicha iglesia que causa diformidad y que se cierran los ahujeros que ay sobre el coro".<sup>21</sup>

Els mestres de cases que feien els estudis dels arranjaments que calia fer o determinaven si convenia més aixecar un nou temple, també eren part directament implicada en aquelles decisions. Ells foren uns dels veritables protagonistes a l'hora de construir noves fàbriques, artistes i artesans també de la cultura artística tradicional al llarg del segle XVIII. Cal pensar que en més d'una ocasió alguns pobles veïns aixecaven la seva parroquia en pocs anys de diferència o quasi coetàniament. Això volia dir que els constructors podien treballar en diverses obres i per tant no els faltaria feina de manera continuada. El seu criteri servia alhora per donar-se feina a sí mateixos o a altres membres del seu gremi de cases. Si ells acceptaven una obra sovint tindrien feina els seus amics mestres de cases amb els quals treballaven i, segurament, alguns dels seus familiars que acostumaven a dedicar-se al mateix ofici.

Per als habitants dels pobles haver-se d'enfrontar amb les despeses que els podia ocasionar la construcció de la seva església parroquial era un factor que no els beneficiava gaire. En podien treure partit en una qüestió econòmica; els pocs *Llibres d'Obra* conservats enumeren les tasques que duïen a terme homes que tenien càrrecs especialitzats com ara els mestres de cases, rajolers, picapedrers i altres oficis més artesanals. Però en un moment determinat tots els homes, joves i alguns nens podien treballar com a jornalers ocasionals en el desenvolupament de les obres exercint càrrecs ben diversos: traslladar aigua i arena, fer servir els seus carros per portar els carreus des de les pedreres veïnes, ajudar a preparar l'argamassa, algunes dones segur que elaboraven les senalles per tal de portar materials, etc. Per tant, malgrat la primera despesa

---

20. Josep M. GRAU PUJOL et Roser PUIG TÀRRECH, "L'església de Lilla en els segles XVII i XVIII", a *Espitllera Montblanquina*, núm 86, Montblanc, 1989, p. 26.

21. *Ibidem*.

inicial, certes persones podien obtenir un petit sobresou al llarg dels anys que durava la construcció. L'església permetia que els habitants de la vila treballessin els dies de festa a canvi de dies d'indulgència; tot estava previst.

L'acceptació per part de totes les parts a l'hora de dir que tothom, efectivament, contribuiria a pagar les esglésies era desigual i conflictiva. Aviat apareixien veus molt crítiques amb aquesta idea. Es tracta dels receptors dels delmes i primícies, dels senyors de les viles, de la gent que tenia propietats en aquell terme i vivia en altres viles. A la gent de fora vila se l'obligava a contribuir i els senyors i receptors de delmes usaven els seus privilegis antics per dir que a ells se'ls eximia de destinar una part de les seves collites per a aquelles finalitats. Ja apuntava J. M. Puigvert que la legislació canònica del moment deia que les obres del temple es pagarien amb el delme.<sup>22</sup> La realitat n'era una altra. El comte de Campomanes deia, al seu *Discurso sobre el fomento de la industria popular* (1774) que s'eximia la noblesa ja des del Concili de Trento de pagar la reconstrucció de les esglésies.<sup>23</sup>

Els capítols de diverses esglésies catalanes i altres persones implicades amb el tema de les rendes de les primícies i delmes anirien a queixar-se el 25 d'octubre i 24 de novembre de 1773 a l'escrivà de Càmera, Juan Antonio Rero, al qual li arribaven els problemes que s'havien de resoldre a la Corona d'Aragó. La queixa defineix molt bé el caràcter dels capítols:

Que las repetidas providencias tomadas por el consejo para el secuestro de la quarta parte de Diezmos y Primicias a fin de invertirlo en el reparo y ornamentos en las Iglesias Parroquiales en que eran decimadores les tenía constituidos en la maior consternación pues estando asistidos de una posesión inmemorial de no contribuir para los gastos experimentaban antes de ser oídos el golpe de ver ocupada la quarta parte de sus Diezmos y Primicias y que a pretexto de ello solicitavan los pueblos, uno nuevas Iglesias, otros trasladarlas de un sitio a otro, figurando necesidad de retablos y ornamentos sin los que antes habían pasado y que no quedaría lugar que no proyectase adornos sumptuosos, que figurarían precisar...<sup>24</sup>

Sense aquests contrastos no es podria establir un veritable discurs crític

---

22. PUIGVERT, "Qui pagava la construcció de les esglésies", p. 370.

23. *Ibidem*.

24. AHN, Consejos, leg. 22.602, 2 març 1785, s/f.

del que en realitat passava. La visió de parts oposades crea un espai de debat a on potser hi havia la realitat del dia a dia dels habitants dels nuclis que havien d'aixecar els seus temples.

## Conclusions

Com es pot veure, la llista de condicionants és molt llarga i particular. Aquí només es vol obrir una porta d'entrada al pensament que hi feia engegar el costós engranatge social que finia amb una nova fàbrica. Cal posar a la balança de la contrastació històrica cada dada que feia bellugar aquell feixuc motor. Curiosament, al Pla, també hi havia persones contràries a l'aixecament de l'església que negaven que al poble hi hagués hagut problemes amb els contrabandistes o que els contratemps del mossèn per arribar a temps als diferents punts del poble no eren tals. Aquest personatge tenia uns altres interessos. Però aquesta veu és vàlida per deixar en suspens alguna de les afirmacions que defensaven aferrissadament els rectors de les parròquies o almenys ens torna a situar en la realitat que acompanyava aquesta dinàmica constructiva.

En una època en què les funcions litúrgiques i la seva assistència i seguiment eren obligatòries també era indispensable tenir la màxima cura i decor en els espais destinats a l'oració. El Concili de Trento ja va deixar ben clar els seus propòsits. A més al llarg del segle XVIII farien falta capelles i cambrils que aconduïssin i augmentessin la devoció dels fidels dedicades a nous sants que disposarien de capelles pròpies com les advocacions del Roser o dels Dolors.

Tenir en bones condicions les esglésies suposava tenir també controlada i dirigida la fe dels habitants dels pobles.

Augmentar els problemes quotidians amb els quals topaven els rectors de les parròquies era una manera de pressionar els receptors dels delmes i de les primícies, a la societat en general i als arquebisbes perquè de retruc tornessin a manifestar als fidels el seu desig de trencar amb aquelles situacions adverses. En aquesta espiral, que finia amb la construcció dels temples, hi havia veritablement un únic protagonista i usua-

ri, el poble. Seria ell qui gaudiria de les esglésies però seria ell qui les hauria de construir i pagar.

La fe esdevenia un aliment espiritual bàsic en plena època de l'art Barroc. El seu programa pedagògic mirava de ser el més proper possible a la població. I ho aconseguiria, ja fos a través de l'art, de la persuasió, de la necessitat o senzillament, de l'adversitat.

## Bibliografia

Eugeni PEREA SIMÓN. *Església i societat a l'Arxidiòcesi de Tarragona durant el segle XVIII*. Diputació de Tarragona, Tarragona, Tarragona, 2000.

Joaquim Maria PUIGVERT SOLÀ. "Qui pagava la construcció de les esglésies? a *Història, Política, Societat i Cultura dels Països Catalans. Desfeta política i embranzida econòmica*. Enciclopèdia Catalana, vol. 5 (s. XVIII), Barcelona, 1995.

Anna Isabel SERRA MASDEU. *Acadèmia i tradició: Josep Prat i l'Arquitectura de la segona meitat del segle XVIII a la Diòcesi de Tarragona*. Tesi doctoral inèdita, UAB, 2004.